

Broedvogelinventarisatie 2002 in de stadsbossen van Rhenen

door Han Runhaar

Deelnemers: Han Runhaar, Gerard Vernooy, Dirk Prins, Rolf von Poppe, Klaas..., Tom van Koesfeld en Piet van Klaveren.
Uitwerking gegevens: Han Runhaar en Piet van Klaveren
Aantal waarnemingen: deel 1: 10x in de periode maart t/m mei;
deel 2: 12x in de periode maart t/m begin juni
Inventarisatie en interpretatie volgens richtlijnen BMP van het SOVON.

Figuur 1 Ligging Stadsbossen

Het onderzoeksgebied

De Stadsbossen liggen ten noordwesten van Rhenen en zijn eigendom van de gemeente Rhenen. De bossen bestaan uit aanplant van Douglas spar, Amerikaanse eik, Larix, Den en Beuk in verschillende leeftijdsklassen. Ook komen een paar half dichtgegroeide kapvlakten voor met Struikheide en opslag van Ruwe berk. In een voormalige leemkuil ligt een plasje dat niet alleen een grote aantrekkingskracht heeft op wandelaars maar ook op zangvogels. Het gebied wordt intensief gebruikt voor recreatie in de vorm van trimmen, hardlopen, mountainbiken, wandelen en de hond uitlaten. Vanwege de grootte (..ha) is het gebied opgesplitst in twee delen, de Stadsbossen I en II (Figuur 1).

Resultaten

Door de vogelwerkgroep "Wageningen" werden eerdere inventarisaties verricht in de jaren 1988/1989 en in 1996. In tabel 1 worden de resultaten van in 2002 uitgevoerde inventarisatie vergeleken met die uit de eerdere inventarisaties. Teleurstellend is dat na de eerder geconstateerde toename in het aantal broedvogels tussen 1989 en 1996, er nu sprake is van een duidelijke afname. Het aantal soorten is in vergelijking met 1996 gedaald van 38 naar 33, en het aantal territoria van 557 naar 475. In vergelijking met 1989 is het aantal territoria hoger, maar het aantal soorten lager.

Discussie

Vraag is wat de oorzaak is van deze geconstateerde achteruitgang. Deze kan in ieder geval niet worden verklaard uit de *inventarisatie-dichtheid*. Het aantal tellingen is groter dan in eerdere jaren. Bovendien is de achteruitgang niet voor alle soorten gelijk. Veel soorten vertonen een achteruitgang, maar er is ook een aantal meer algemene soorten (Merel, Winterkoning, Zanglijster) die juist een toename laten zien.

Een mogelijke verklaring is het feit dat tot diep in het broedseizoen, tot eind maart, nog *gekapt* is in het bos. Deze kapactiviteiten hebben plaatsgevonden in de oostelijke heft van het gebied, in de daar aanwezige sparrenbossen. Bij een soort als het Goudhaantje, die een sterke voorkeur heeft voor sparren, is dit naar verwachting de belangrijkste reden voor de geconstateerde achteruitgang, en ook bij de Kuifmees is dit mogelijk de oorzaak voor de achteruitgang. De Zwarte Mees is gelijk gebleven in aantal territoria maar zal waarschijnlijk ook last hebben gehad van de kapactiviteiten. Naast een vermindering van het aantal territoria

heeft het kappen van bomen naar verwachting ook een negatief effect gehad op het aantal jongen dat dit jaar is grootgebracht.

Toch kan het kappen van bomen en de daaropvolgende zaag- en opruimactiviteiten niet de enige oorzaak vormen voor de geconstateerde achteruitgang in broedvogeldichtheid. Achteruitgang is ook waar te nemen bij soorten die een voorkeur hebben voor loofbomen en/of minder gevoelig zijn voor de kapactiviteiten omdat ze pas later in het broedseizoen arriveren. Bonte en Grauwe Vliegenvanger, Fluiter, Gekraagde Roodstaart en Goudvink zijn als broedvogel uit het gebied verdwenen. De afname van de Gekraagde roodstaart (van 2 naar 1 naar 0) en Goudvink (van 8 naar 2 naar 0) is ronduit zorgwekkend te noemen. Het is niet duidelijk of de oorzaak van de achteruitgang ligt in het gebied zelf (te veel verstoring??) of elders gezocht moet worden.

Bij de Fitis en de Houtduif is de oorzaak van achteruitgang wel duidelijk. Bij de Fitis is dit vooral te wijten aan het geleidelijk dichtgroeien van kapvlaktes met struiken en bodem. Ook voor de Tuinfluiter is dit mogelijk een oorzaak voor de geconstateerde achteruitgang. Bij de Houtduif is de intensievere bejaging door de Havik waarschijnlijk de belangrijkste reden voor de in hele regio geconstateerde achteruitgang.

Gelukkig zijn er ook een aantal positieve ontwikkelingen te melden. Zo is de Appelvink gestegen van 1 naar 2 territoria, en is dit jaar voor het eerst ook een territorium vastgesteld van de Kleine Bonte Specht en de Spreeuw. Van de Kleine Bonte Specht werd door Steenman in 1996 al de verwachting uitgesproken dat deze zich in de Stadsbossen zou vestigen, en deze voorspelling is nu uitgekomen. Daarbij moet wel de kanttekening worden gemaakt dat het niet zeker is of de soort ook in de Stadsbossen heeft gebroed. De ene waarneming die volgens SOVON-criteria indicierend is voor de aanwezigheid van een territorium is gedaan aan de rand van het gebied, en het is niet onwaarschijnlijk dat het nest zelf in het aangrenzende (niet-geinventariseerde) bosje ligt.

In het algemeen heb ik bij de soorten met wat grotere territoria de indruk dat ze de Stadsbossen wel benutten als fourageergebied, maar voor het nestelen de voorkeur geven aan de rust in de aangrenzende bosgebieden. Zo heeft de Zwarte Specht waarschijnlijk juist ten noorden van de Stadsbossen ----- gebroed (in landgoed Remmerstein) en één van de Groene Spechten in landgoed De Tangh. Ook van de Buizerd zijn geen nesten gevonden, zodat het goed mogelijk is dat deze net buiten het onderzochte gebied liggen. Omdat volgens de SOVON-criteria alleen de aanwezigheid of zang in de broedperiode wordt vereist, en niet het vinden van een nest, zijn deze soorten wel als broedvogels meegeteld. Bij de Raaf, die in het gebied enige malen is waargenomen, is bekend dat het nest net buiten het onderzochte gebied lag (in de Kerkebossen). Deze soort is dan ook niet als broedvogel in het overzicht opgenomen

In tabel 2 wordt een overzicht gegeven van losse waarnemingen. Daarbij zijn opvallend veel waarnemingen van de Sijs, die veel zong en tot ver in april werd waargenomen. De hoop, dat een paar Sijzen de omgeving van de Leemkuil voldoende aantrekkelijk zouden vinden om tot broeden over te gaan, werd echter niet bewaarheid. Ook de Nijlgansen, die de omgeving van de Leemkuil een paar hebben verkend, hebben voor een andere plek gekozen om te broeden.

Tabel 1 Overzicht aantal vastgestelde territoria in de deelgebieden en in de Stadsbossen als geheel.

Vogelsoort	Deel 1			Deel 2			Totaal		
	1989	1996	2002	1989	1996	2002	1989	1996	2002
Appelvink	-	1	1	-	-	1	-	1	2
Bonte Vliegenvanger	1?	1	-	1	1	-	2	2	-
Boomklever	1?	5	3	3	8	6	4	13	9
Boomkruiper	2	6	5	3	10	7	5	16	12
Boompieper	5	7	8	-	2	-	5	9	8
Bosuil	-	-	?	1	2	?	1	2	?
Buizerd	-	1	1	-	1	1	-	2	2
Ekster	-	-	-	1?	-	-	1	-	-
Fitis	23	18	16	7	4	2	30	22	18
Fluiter	-	-	-	-	3	-	-	3	-
Gekraagde roodstaart	2	1	-	-	-	-	2	1	-
Glanskop	-	1	2	-	4	4	-	5	6
Goudhaantje	8	13	10	15	14	7	23	27	17
Goudvink	6	2	-	2	-	-	8	2	-
Grauwe vliegenvanger	1	2	-	-	3	-	1	5	-
Groene specht	-	1	1	-	-	3?	1	1	4?
Groenling	2	-	-	1	1	-	2	-	-
Grote bonte specht	10	13	8	13	9	7	23	22	15
Grote lijster	1?	1	-	2	2	3	3	3	3
Heggenmus	1	1	2	-	2	1	1	3	3
Holenduif	-	-	-	1	4	3	1	4	3
Houtduif	10	7	2	11	18	5	21	25	7
Kauw	-	-	-	3	-	-	3	-	-
Koolmees	13	26	18	9	25	20	22	51	38
Kuifmees	6	16	8	2	11	2	8	27	10
Kleine bonte specht	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Matkop	3	5	3	1	1	1	4	6	4
Merel	21	18	19	26	25	33	47	43	52
Pimpelmees	4	14	10	3	12	12	7	26	32
Roodborst	21	21	24	26	31	20	47	52	44
Sperwer	-	1	-	1	-	-	1	1	-
Spreeuw	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Staartmees	2	1	2	-	-	3	2	1	5
Tjiftjaf	12	10	12	6	5	5	18	15	17
Tuinfluiter	6	7	1	-	3	1	6	10	2
Turkse tortel	-	-	-	1?	-	-	1	-	-
Vink	30	26	33	21	30	23	51	56	56
Vlaamse gaai	6	6	5	6	6	7	12	12	12
Winterkoning	17	15	25	21	18	24	38	33	49
Zanglijster	6	6	5	4	7	9	10	13	14
Zomertortel	2	-	-	1?	-	-	3	-	-
Zwarte kraai	2/3	3	2	2	5	3	5	8	5
Zwarte mees	4	8	9	4	8	7	8	16	16
Zwarte specht	-	1?	1	-	-	-	-	1	1
Zwartkop	14	12	11	4	6	6	18	18	17
Aantal territoria	243	277	247	201	280	228	444	557	475
Aantal soorten	31	35	29	30	37	31	37	38	33

Tabel 2 Losse waarnemingen

Soort	aantal waarnemingen	periode
Blauwe reiger	1x	mrt
Bonte vliegenvanger	1x	apr
Boomleeuwerik	1x	apr
Geelgors	1x	mrt
Grauwe vliegenvanger	1x	mrt
Groenling	4x	feb
Nijlgans	2x	mrt-apr
Putter	1x	apr
Raaf	3x	mrt-mei
Sperwer	3x	mrt
Sijs	8x	mrt-apr
Wilde eend	1x	mrt